

ПІДГОТОВКА ІНЖЕНЕРА-ІНТЕЛІГЕНТА ЯК ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито поняття “інтелігентність” як провідне в інтегрованому професійному, загальнокультурному та духовному розвитку майбутнього інженера. Підкреслено, що повноцінне оволодіння професією інженера передбачає високий рівень не тільки професійної освіти, а й загальної культури та духовності. Простежено історію виникнення різних моделей культурної людини, виділено позитивні характеристики культурної особистості різних епох, які можуть бути запозичені для підготовки сучасного інженера-інтелігента.

Ключові слова: *майбутній інженер, інтелігентність, цивілізація, модель культурної людини, інтегрований розвиток.*

Сучасна вища технічна освіта почала втрачати орієнтацію на формування такого типу культури особистості, як інженер-інтелігент, який у всі часи вважався нормою підготовки спеціаліста в навчальному закладі технічного профілю, тому відродження національної технічної інтелігенції, що втілює професіоналізм, усебічну освіченість, прагнення постійного самовдосконалення вважаємо пріоритетним напрямом реформування вищої технічної освіти. Тобто на сьогодні існує суперечність між об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці освіченого ерудованого професіонала із широким світоглядом, високим рівнем професійної, соціальної й особистісної компетентностей, розвиненою системою етичних переконань, здібністю до здійснення міжкультурних контактів і реальним станом професійної й особистісної культури майбутнього інженера, наявним змістом кваліфікаційних вимог до його підготовки, які не передбачають повною мірою адаптації випускників до умов професійної діяльності, що змінюються; між сьогоднішнім обмеженим розумінням ВНЗ як установи, яка забезпечує, головним чином, професійну підготовку, і традиційним уявленням про університет як центр освіти, науки й духовної культури, який орієнтований на формування інтелігентної особистості.

Результати наукових досліджень змісту вищої професійної освіти О. Коваленко, М. Лазарева, Е. Лузік, В. Манько, С. Моторної, Ю. Нагірного, О. Романовського, А. Чучаліна свідчать, що сьогодні навіть розуміння структури професійної діяльності інженера не можна вважати однозначним, тому воно не набуло належного відображення в існуючій системі його фахової підготовки в навчальних закладах вищої технічної школи. Проте все більше дослідників у галузі системи вищої технічної освіти доходять висновку, що пріоритетними напрямками підготовки фахівця мають бути не тільки формування вузькоспеціалізованих знань і навичок, а й формування

якостей культурної високорозвиненої духовної особистості, готової до самовдосконалення та самореалізації.

Мета статті – розкрити поняття “інтелігентність” як провідне в інтегрованому професійному, загальнокультурному та духовному розвитку майбутнього інженера.

Як зазначає О. Сидоренко, кінцевою метою вищої освіти повинна стати підготовка не лише висококваліфікованих кадрів для народного господарства країни, а й людини до життя й праці в сучасному мінливому світі, створення умов для її всебічного розвитку та адаптаційних можливостей, підготовка високоосвіченої, професійно орієнтованої, інтелігентної особистості, здатної знайти своє місце в умовах життєвих реалій [7]. У зв'язку із цим В. Кремень зазначає: “В ідеалі така підготовка передбачає проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання. Реалізувати це сьогодні складно, адже недостатньо сучасних засобів навчання, уніфікованою залишається організація навчального процесу, але рухатися в цьому напрямі дуже необхідно. Насамперед, необхідно змінити методологію підготовки – формування майбутнього фахівця як особистість, здатну до самонавчання протягом життя, до прийняття рішень в інтересах людини” [4]. Головне завдання вищої школи вчений вбачає у формуванні фахівця, “здатного жити в системі координат, що змінюються, здатного сприймати й створювати зміни” [3, с. 9].

Отже, повноцінне оволодіння професією інженера передбачає не тільки високий рівень професійної освіти, а й настільки ж високий рівень загальної, духовно-моральної, соціально-психологічної культури людини, що характеризує професіонала-інтелігента.

Схарактеризуємо поняття “інтелігентність” більш детально, тому що вважаємо його провідним в інтегрованому професійному, загальнокультурному та духовному розвитку майбутнього інженера.

Кожен рівень цивілізації виробляє певний тип культури особистості (М. Вебер). С. Мачеевич [5], описуючи різні моделі культурної людини, підкреслює, що до культури сучасної людини має увійти все краще, що досягнуто в історії.

Ґрунтуючись на дослідженні С. Мачеевич, виділимо такі позитивні характеристики культурної людини різних епох, які вважаємо доцільним запозичити для підготовки сучасного інженера як інтелігентної людини.

У конфуціанській і платонівській концепціях людина починає усвідомлювати себе й своє буття загалом. У Стародавній Елладі, де стрімкий розвиток ремесел і мистецтв, архітектури й театру, науки та філософії залишаються й зараз недосяжними зразками, високі приклади моральності ставали надбанням громадян, які визначали культурну людину.

На новий рівень духовного розвитку людство піднесло християнство. Воно побачило в людині вінець творіння, вищу й найбільш досконалу істоту природи (С. Аверінцев, В. Бичков). Центральна категорія християнсько-

го світогляду – душа – передбачає розвиток у людині більш тонких почуттів і відповідальності за свої вчинки. На перший план висуваються не матеріальні, а духовні цінності.

У період Відродження уявлення про культурну людину ґрунтувалося на принципі людської активності в усіх сферах діяльності, усебічному розвитку фізичних і етичних сил, інтелектуальних та естетичних здібностей особистості. З XVII ст. виникає орієнтація культури, пов'язана з формуванням буржуазних відносин і світоглядом протестантизму. Формується *культура ділової людини*. Акцент переноситься на освіченість людини й експонування її розумових можливостей. *Освітня культура* склалася серед дворянства й інших заможних станів у XIX ст. Дворянська молодь була в той час орієнтована на всебічну гуманітарну освіту, яку здобувала за допомогою домашніх учителів і гувернерів або в університетах Франції та Італії, що було властивим багато в чому й російському дворянству, орієнтованому на західні (перш за все, французькі) зразки, але, разом із тим, воно сформувало свій достатньо багатий прошарок культурної еліти.

Із 60-х рр. XIX ст. у Росії почала формуватися й відігравати помітну роль у суспільстві *інтелігенція*. Різночинці-інтелігенти вважали себе справжніми виразниками інтересів народу й борцями за його щастя, затверджували перевагу природничих наук і техніки над гуманітарним знанням, заперечували мистецтво й релігію.

В історії інтелігенції простежуються дві основні лінії розвитку цієї соціальної групи: 1) “професійна інтелігенція” – спільність людей, що займалися професійною розумовою працею; 2) “інтелігенція за покликанням” – ті, хто індивідуально відповідав критеріям інтелігента, тобто інтелігентності, що розуміли як складний комплекс індивідуально-особистісних якостей, властивостей та діяльності, ними зумовленої [6, с. 170].

Зразок сучасної людини, на думку С. Мачеевич, це культурна особистість, інтелігент, визначальними рисами якого завжди були й тим більше є зараз *високий професіоналізм* і *глибока загальнокультурна освіта*.

Але освіта, світоглядна ясність і громадянськість утрачають сенс, якщо вони не засновані на внутрішній, *етичній культурі* особистості. Гідність, порядність, чесність і справедливість, сумлінність і самокритичність – органічні якості дійсно культурної, інтелігентної людини набувають нині виняткового значення в усіх сферах діяльності, зокрема інженерії.

Тому іншими принциповими характеристиками інтелігентності є *духовність* і дотримання *етичних норм*, які регулюють поведінку особистості в суспільстві.

В. Андреев [1] наголошує, що, незважаючи на те, що поняття “інтелігентність” широко використовують у повсякденній шкільній, вузівській і професійній практиці для характеристики особистості, чітких визначень цього поняття не існує. Учений пропонує свій варіант: інтелігентність – це інтегральна характеристика високогуманних і прогресивних громадянських, моральних й інтелектуальних якостей особистості в єдно-

ті з високою загальною культурою, що збігається з нашим уявленням про інтелігентність як комплекс таких основних складників, як професіоналізм, загальна культура, духовність.

Водночас інтелігент – це звичайна людина з властивими їй прагненнями й бажаннями. П. Каптерев так описує інтелігентну людину: “...володіє не тільки різнобічними знаннями, а й умінням ними розпоряджатися; не тільки обізнана, а й кмітлива; єдність у думках; уміє не тільки думати, діяти, а й працювати фізично, і насолоджуватися красою в природі та мистецтві; відчуває себе живим і діяльним членом сучасного суспільства; розуміє тісний зв’язок своєї особистості з людством, зі своїм рідним народом; у міру сил рухає людську культуру вперед; відчуває розкритими в собі всі здібності й властивості, не страждає від внутрішньої дисгармонії своїх прагнень; фізично розвинена, зі здоровими органами тіла, із жвавим інтересом до фізичних вправ, чуттєва і до радощів тіла” [2, с. 436].

Слід зазначити, що першою й основною передумовою інтелігентності є інтелект, а певний рівень розумового розвитку людини – умова для досягнення освіченості. Сама по собі освіта не гарантує справжньої інтелігентності, проте освіта є її складником і умовою. Але, що особливо важливо в межах сучасної концепції безперервності освіти й саморозвитку представників інженерних спеціальностей, освіта – це не просто багаж спеціальних технічних знань і знань основної частини культурної спадщини й уміння орієнтуватися в ньому, це, перш за все, усвідомлення меж цього знання на кожному етапі своєї життєдіяльності. Справжній інтелігент не просто знає, що він багато не знає, але постійно прагне до самоосвіти й професійного та загальнокультурного саморозвитку, усвідомлюючи нескінченність цього процесу.

Потреби професійного й особистісного самовдосконалення майбутнього інженера набувають ціннісної значущості в тому разі, коли вони усвідомлюються ним, відображають його індивідуальні особливості, тобто є реальними, потенційними, об’єктивними, адекватними, спрямованими на вирішення суперечностей між об’єктивним характером потреби та суб’єктивним характером її задоволення. Цінним є те, що вони спонукають особистість до активності, перемоги, успіху, руху вперед, досягнення акмевершини, розкриття й реалізації майбутнім інженером власного резервного потенціалу, є джерелом прагнення досягти успіху (Ф. Хоппе), або мотивів досягнення (Д. Аткинсон).

Висновки. Особистість сучасного інженера характеризуємо як інтелігента з глибокою професійною підготовкою, почуттям відповідальності за наслідки своїх дій, розвиненою духовністю й системою етичних норм, усебічною освітою, що виражена в привласненні базової культурної спадщини людства, який при цьому усвідомлює обмеженість своїх професійних і загальнокультурних знань та постійно прагне самовдосконалення.

До перспективних напрямів розробки шляхів підготовки інженера-інтелігента належить удосконалення підходів до формування позитивної

мотивації студентів до підвищення власного загальнокультурного рівня та організації умов їхньої самостійної діяльності в напрямі культурної самоосвіти.

Список використаної літератури

1. Андреев В. И. Проверь себя: Десять тестов оценки интеллигентности, конкурентоспособности и творческого потенциала личности / В. И. Андреев. – Москва : Народное образование, 1994. – 64 с.
2. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические произведения / Петр Федорович Каптерев. – Москва : Педагогика, 1982. – 704 с.
3. Кремень В. Вища освіта в соціокультурних змінах сучасності / В. Кремень // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 9–13.
4. Кремень В. Г. Сучасна філософія освіти і проблеми формування національної еліти / В. Г. Кремень // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Товажнянського та О. Г. Романовського ; Мін-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т “Харків. політех. ін.-т”. – Харків, 2004. – Вип. 3 (7). – С. 3–9.
5. Мачеевич С. С. Культура личности: методологический подход : автореф. дис. ... канд. философ. наук : спец. 17.00.08 “Теория и история культуры” / С. С. Мачеевич. – Москва, 1991. – 20 с.
6. Образование и культура: история и современность (методологический аспект) ; под ред. Ю. В. Петрова, Е. С. Ляхович. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1989. – 283 с.
7. Сидоренко О. Л. Проблеми реформування системи вищої освіти в Україні : наук.-практ. посіб. для працівників в системі освіти / О. Л. Сидоренко. – Харків, 2000. – 52 с.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2015.

Саенко Н. В. Подготовка инженера-интеллигента как задача высшего технического образования

В статье раскрыто понятие “интеллигентность” как ведущее в интегрированном профессиональном, общекультурном и духовном развитии будущего инженера. Подчеркнуто, что полноценное овладение профессией инженера предполагает высокий уровень не только профессионального образования, но и общей культуры и духовности. Прослежена история возникновения различных моделей культурного человека, выделены положительные характеристики культурной личности разных эпох, которые могут быть заимствованы для подготовки современного инженера-интеллигента.

Ключевые слова: *будущий инженер, интеллигентность, цивилизация, модель культурного человека, интегрированное развитие.*

Sayenko N. Preparation of Engineering Intelligent as Problems of Higher Technical Education

It is pointed out in the article that nowadays there is a contradiction between the demand of the society for a comprehensively educated engineer with well developed professional, social, cultural, ethic competencies and the real state of professional and personal culture of the future specialist. The concept of intelligence is revealed as a leading one in the integrated training of an engineer.

It is traced how at each stage of civilization various models of a cultural person have been developed. Positive features of a cultural person of various epochs are emphasized with the aim of borrowing them for training a modern engineer as an intelligent person.

Confucius and Plato concepts of a man’s all-round perfection are the oldest ones; in Christianity spiritual, not material values were emphasized. In the period of the Renaissance the idea of the cultural man was based on the principle of comprehensive development of his

physical, intellectual and esthetic abilities. Then, with the formation of bourgeois relations, the culture of a business man came into being. Later educational culture became popular among nobility. Intelligentsia as a particular category appeared in Russia in the second half of the 19th century as a group of fighters for common people's interests.

On the whole, the intelligent engineer is characterized as a professional with deep comprehensive cultural education, ethic values, spirituality, who realizes restriction of his knowledge and strives for permanent perfection.

Key words: *future engineer, intelligence, civilization, model of the cultural person, integrated development.*